

Til Kulturdepartementet

Innspill til utredning om kunstnerøkonomi

Norske Tekstilkunstnere er en av grunnorganisasjonene i Norske Billedkunstnere, og svarer på denne høringen med billedkunstnernes situasjon som utgangspunkt.

Vi er glade for at departementet ønsker å gi kunstneryrket et økonomisk løft, ved å gjøre faggruppen som helhet mer robuste, og å styrke mulighetene for en sunn, forutsigelig økonomi for enkeltkunstnerne.

Undersøkelsen av kunstneres økonomi er et viktig tiltak i forbindelse med denne utredningen. Men å undersøke kunstnerøkonomien isolert fra resten av feltet, gir sannsynligvis ikke nok fakta for å finne ut hvor de offentlige kunst-kronene faktisk havner. I tillegg til fakta om kunstneres egen økonomi, må en styrking av næringspotensialet og etterspørsels perspektivet bygge på kunnskap om hvordan pengestrømmene går nå. Først da kan man vurdere hvilke områder i feltet som trenger mer vanning, og hvor det lekker eller står stille, for å gi feltet som sådan den omsorgen som skal til for å oppnå den veksten man håper på.

Vi støtter derfor forslaget som NBK, NK, FFF og SDS sendte inn i juni om en kartlegging av pengestrømmen i det visuelle kunstfeltet. Vi mener at dette er nødvendig for å kunne forstå den økonomiske dynamikken i det visuelle feltet, hvilke ringvirkninger og synergier som allerede finnes, og hvor man bør sette inn mer offentlige kroner for å generere mer aktivitet og dermed omsetning, totalt sett.

Undersøkelsen blant kunstnerne omfatter fagtilhørighet, utdanningsnivå, kunstnerisk aktivitet, arbeidstid, fordeling av inntekt mellom næring og lønn, antall arbeidsgivere osv. Utgiftene i kunstnerøkonomien blir dessverre ikke behandlet så nyansert som inntekter og arbeidssituasjon, dette er også en del av et større økonomisk kretsløp. En annen svakhet ved undersøkelsen er at den bare tar for seg ett år, som for de aller fleste ikke er representativt for den personlige økonomiske situasjonen som helhet. Det er mulig at resultatet for hele gruppen jevner seg ut, men den økonomiske virkeligheten for hver enkelt kunstner kan variere med flere hundre prosent fra år til år, og utgifter og inntekter fra samme prosjekt havner ofte i hvert sitt skatteår.

Innspill til enkelte punkter, ut fra utvalgets mandat:

- *Vurdere tiltak som kan bidra til å styrke næringspotensialet og etterspørselsperspektivet for kunstnerne.*

Med disse ordene forstår vi at departementet antar det ligger et til nå ubrukt økonomisk potensial i kunstfeltet, som kan utløses ved hjelp av politiske tiltak og offentlige midler. Vi oppfatter begge ordene som uttrykk for et ønske om å finne insitamenter som på sikt kan gjøre kunst mer attraktivt økonomisk sett, og mer etterspurt sosialt sett, altså på alle måter mer verdsatt totalt sett. Dette er en interessant innfallsvinkel som vi vil følge med interesse, og gjerne bidra til å finne gode løsninger på.

- *Vurdere politiske tiltak for å bidra til bredere økonomisk grunnlag for kunstnere.*

Målet må være at kunstnere skal ha betalt for jobben de gjør som profesjonelle yrkesutøvere, og at betalingen skal korrespondere med lønnsnivået til andre yrkesgrupper med tilsvarende utdanning og kompetanse. Det må også være et mål at feltet skal styrkes som helhet, ved at inntjeningsmulighetene er så mangfoldig at ikke alle kunstnerskap blir avhengig av den samme økonomiske modellen. Alle kunstnerskap er ikke like, men fungerer på forskjellige arenaer. Og flere arenaer gir flere muligheter til faget som helhet.

Salg av kunst fra eget atelier, eller via gallerier og utstillinger, er i stor grad avhengig av at man har et uttrykk som treffer et marked, og ofte også at man holder fast ved det innarbeidede uttrykket for å beholde plassen i markedet. Oppdrag med kunst, offentlig og privat, krever en egen evne til å tilpasse sitt kunstneriske uttrykk i en større sammenheng, og å kunne planlegge og gjennomføre prosjekter med flere aktører. Stipend er grunnbjelken når det gjelder utvikling og ivaretagelse av kunstnerskap. Det fungerer som garanti for bredde totalt sett, og som tilskudd til nyskaping. Stipendene fungerer uavhengig av vekslende moter i markedet, og er på den måten med å sikre etterspørselsperspektivet på lang sikt, ved at de kunstnerne som er forut for markedet gis mulighet til å arbeide uavhengig av næringspotensialet her og nå.

Utstillinger og prosjekter i dagens kunstverden er ofte basert på at det er utstillingen i seg selv som skal gi en kunstopplevelse. Dette er en kunstform som både gallerier, museer og publikum gjerne vil ha, og hvor kunstneren er avhengig av støtte i en eller annen form hvis det skal bære seg økonomisk.

Et viktig prinsipp må bli at det skal lønne seg økonomisk for kunstneren å vise frem kunsten for publikum. Men slik utstillingsvirksomheten fungerer, er det svært vanlig at kunstneren økonomisk taper på å holde utstillinger, at man altså er både sin egen og utstillingsstedets sponsor.

Det er derfor gledelig at det i inneværende år er satt i gang et pilotprosjekt med utstillingshonorar, hvor kunstneren skal lønnes for den jobben hun gjør i forbindelse med en konkret utstilling. Det er et skritt i en god retning, både når det gjelder lønn for utført arbeid, og aktelse for den fagkunnskapen kunstnerne bidrar med gjennom konkret arbeid for gallerier og museer. Man kan sammenlikne utstillingshonoraret med det honoraret andre kunstnergrupper som for eksempel sceneinstruktører og scenografer har avtalefestet for å utfører oppdrag for offentlige institusjoner. Åndsverket og dermed opphavsrettighetene til verket som sådant tilhører kunstneren, mens den delen av arbeidet som handler om å tilpasse prosjektet en bestemt institusjon honoreres av institusjonen. Normalkontraktene og avtaleverket til de nevnte

yrkesgruppene regulerer både honorarets størrelse og avtalepartenes forpliktelser, ytelser og forventninger, og kan være gode hjelpemidler når normerte utstillingsavtaler mellom kunstner og kunstinstitusjon skal utarbeides. Link til avtalene finnes her :

<http://spekter.compendia.no/kunder/nto/avtaler.nsf/oversikt?ReadForm&kuni=COMW-7RZBU3>

Med utgangspunkt i at pilotprosjektet videreføres, foreslår vi at det parallelt med innfasing av det statlige utstillingshonoraret innføres en mulighet for å søke statlig delfinansiering for de visningsstedene som selv innfører utstillingshonorar. Dette ville bidra til å gi satsingsvillige visningssteder et profesjonelt løft, som igjen ville gjøre visningsstedet mer attraktivt for både kunstnere og publikum.

- *Vurdere hvordan stipendordningen kan forenkles, effektiviseres og kvalitetssikres, samt vurdere balansen mellom stipend og vederlag.*

En kan med fordel rydde opp i begrepene her. Begrepet stipend brukes både om arbeidsstipend, som gir kunstnerne økonomisk mulighet for å jobbe med kunst, og om støtteordninger hvor det forutsettes at pengene som gis blir brukt til å dekke konkrete utgifter av ymse slag.

Begrepet vederlag brukes også om flere ordninger, - visningsvederlag, utstillingsvederlag og vederlag for tjenester, i tillegg til den kollektive vederlagsordningen for visning av kunst i offentlig eie. Og ved innføring av utstillingshonorar, som lett kan sammenblandes med utstillingsvederlag og utstillingsstøtte, blir det enda viktigere å holde begrepene fra hverandre, og å samordne bruken av de forskjellige støtteordningene.

Ballansen mellom stipend og vederlag må vurderes som virkemidler i en større sammenheng, og ikke bare i forhold til hverandre. De har forskjellige funksjoner. Vederlag er en godtgjørelse kunstneren mottar for å låne ut verk i eget eie til gallerier og museer. Altså en slags leie. Stipend er knyttet til arbeid, til nyskaping, produksjon av kunst og prosjekter som ikke ennå er gjennomført. Ved å rydde opp i betegnelsene ville en lettere kunne skjønne forskjellen på de forskjellige støtteordningene, og se hvordan de utfyller hverandre.

- *Vurdere systemer som i større grad betaler kunstnere for kunstproduktet, ikke i forkant for å produsere kunst.*

Først og fremst er det, som tidligere nevnt, viktig å ha et helhetlig støttesystem som favner hele feltet av forskjellige kunstnerskap. Det gir styrke til feltet som helhet, og det bidrar til å gi økonomisk trygghet for enkeltkunstnere. Systemer for betaling av kunstproduksjon finnes allerede for den delen av feltet som egner seg for omsetning, i form av salgskanaler og oppdragskunst.

Tidligere var det også et godt system for offentlige innkjøp over hele landet. Kunsthåndverk har fremdeles et godt fungerende system, hvor representanter for faggruppene og for museene i samarbeid gjør innkjøp av verk som fordeles på landets museer. Dette mangler når det gjelder billedkunst, etter at norsk kulturråds innkjøpsordning for kunst ble lagt ned i 2007. Nå er det museene selv som står for innkjøp over egne budsjetter, og man risikerer at det er en smalere del av norsk samtidskunst som bli innkjøpt, fordi museene gjerne er interessert i de samme kunstnerne. Noen kunstnere blir dermed overrepresentert totalt sett, andre finnes ikke i offentlige samlinger i det hele tatt. Vi anbefaler derfor å innføre en tilsvarende innkjøpsordning for billedkunst, som den som fungerer på kunsthåndverkområdet. Det ville være et viktig trekk

for å sørge for at det offentlige Norge har en representativ samling av den kunsten som produseres i dag, og det ville gi flere kunstnerne og gallerier en direkte økonomisk gevinst. Et offentlig innkjøp genererer dessuten ofte mer salg fra den aktuelle utstillingen.

Se forøvrig Ingvill Henmos artikkel i Billedkunst mai 2009 om innkjøpspolitikken:

<http://www.billedkunstmag.no/node/1563>

- *Vurdere hvordan regelverket for selvstendig næringsdrivende kunstnere geerelt kan forenkles og gründernes rettigheter styrkes.*

De fleste kunstene er avhengige både av næringsinntekt og av lønnsinntekt for å klare seg økonomisk. Fra år til år kan det veksle ganske markant hvor hoveddelen av inntekten ligger, og hvor mye overskudd eller underskudd man har i næringsvirksomheten. Noen år er underskuddet stort fordi man investerer til prosjekter hvor inntektene kommer senere år, slik at overskuddet blir mer beskattet enn det ville blitt hvis utgifter og inntekter kom i samme skatteår.

En mer fleksibel beskatning, med mulighet til å føre næringsvirksomheten over flere år, hadde vært et godt verktøy for å gjøre økonomien mer forutsigelig.

Et annet tiltak som kunne være med på å gjøre kunstnernes økonomi mer forutsigelig, var å åpne for en egen rettighet til å bruke summen av lønnsinntekt og næringsinntekt som grunnlag for sosiale stønader. Det er mange oppdragsgivere, blant annet den kulturelle skolesekken, som unngår lønnsutbetalinger og i stedet kun betaler honorar mot faktura. På den måten mister kunstnerne retten til sosiale goder som sykepenger og dagpenger, selv om de store deler av året har jobbet for en offentlig institusjon.

Vi håper våre innspill oppleves som konstruktive i det videre arbeidet, og ser med interesse frem til resultatet av utredningen.

med vennlig hilsen

Norske Tekstilkunstnere

v/ styreleder Anne Stabell